

Відгук

рецензента **Кондратенко Наталії Василівни,**

доктора філологічних наук, професора, професора кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова про

дисертацію **Локоти Ігоря Миколайовича**

**«Особливості мовлення при порушенні вищих психічних функцій:
психолінгвістичний аспект»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035

Філологія галузь знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Дослідження І. М. Локоти відповідає сучасним тенденціям мовознавчої науки та ґрунтується на новітніх мовознавчих напрямках – психолінгвістиці, нейролінгвістиці, патопсихолінгвістиці, лінгвоперсонології. Обраний у дисертації аспект аналізу передбачав залучення комплексу методів вивчення мовленнєвої діяльності респондентів та комунікативних навичок автора, від чого не в останню чергу залежала успішність зібраного матеріалу. І. М. Локота поставив перед собою складне завдання – здійснити дослідження мовлення хворих на шизофренію в аспекті психолінгвістики на підставі записів інтерв'ю та письмових текстів, створених хворими. Це передбачало безпосередньо польову роботу в Одеській обласній психіатричній лікарні та проведення низки психолінгвістичних експериментів. Внаслідок такої багатовимірної наукової праці було отримано унікальні результати, що демонструють не лише спостереження описового характеру, а й глобальні узагальнення щодо специфіки мовленнєвої поведінки осіб з проблемами мозкової діяльності. В умовах повномасштабної війни рф проти України та великої кількості постраждалих військових і цивільних з різними захворюваннями центральної нервової системи висновки є наймовірно актуальними. У дисертації порушено проблеми не лише власне

наукового, а й етичного характеру, а отримані результати становлять цінність як для лінгвістів, так і для лікарів.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних). У дисертації представлено комплексне дослідження, що поєднало, одного боку, аналіз усного і письмового мовлення осіб, хворих на шизофренію, та уможливило виявлення особливостей їхньої мовленнєвої поведінки з урахуванням фонетичних, семантичних і граматичних ознак; з іншого боку – результати асоціативних експериментів, що засвідчили важливість психолінгвістичного підходу для діагностики захворювання на шизофренію. Уперше одночасно проаналізовано усне та письмове мовлення хворих на шизофренію та отримані асоціації на визначені стимули, наслідком чого став авторський алгоритм психолінгвістичного дослідження виявів захворювання на шизофренію.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні психолінгвістичного вектору аналізу, розширення методології психолінгвістики та нейролінгвістики. Тривале розроблення цієї теми дало унікальні практичні результати, що прислужаться для діагностики шизофренії, розмежування шизофренії та інших психічних захворювань та реабілітації постраждалих внаслідок збройної агресії РФ проти України. Також отримані результати доцільно використати під час викладання навчальних дисциплін «Психолінгвістика», «Комунікативна лінгвістика», «Нейролінгвістика» і «Сугестивна лінгвістика».

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Обрана тема дисертації потребувала оригінального підходу, оскільки випрацьована методологія подібних досліджень наразі відсутня. Цілком доречно І. М. Локота використав метод вільного та скерованого асоціативного експерименту, компонентний аналіз та зіставний метод, контекстуально-інтерпретаційний аналіз та елементи графологічного аналізу. Комплекс обраних методів

забезпечив всебічний аналіз мовлення хворих на шизофренію та унаочнив отримані результати. Дисертацію виконано в межах наукових тем кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження дискурсивної специфіки комунікативного впливу» (номер державної реєстрації 0119U103569) та «Дослідження психо- і нейролінгвістичних аспектів комунікативної сугестії» (номер державної реєстрації 0124U002647), що посилює основні напрями досліджень одеської наукової школи сугестивної лінгвістики професора Т. Ю. Ковалевської.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Висновкові положення наукової праці мають ґрунтовну апробацію (загалом 9 наукових публікацій та участь у 7 наукових конференціях), зокрема 5 статей у фахових виданнях України, 1 публікація в колективній монографії та 3 публікації додатково висвітлюють одержані результати, що повною мірою відповідає чинним вимогам.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертацію структуровано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань, сформульованих у вступі, що містить також характеристику актуальності, наукової новизни, об'єкта і предмета дослідження, теоретичного і практичного значення, методів та апробації роботи. Усіх формальних вимог у роботі дотримано. У першому розділі *«Теоретичні засади досліджень мовленнєвих порушень»* схарактеризовано засадничі поняття та категорії, використані в дослідженні, зокрема окреслено напрями та методи психолінгвістичних і нейролінгвістичних наукових студій; проаналізовано праці знаних фахівців з нейролінгвістики та патопсихолінгвістики (Л. Виготського, Н. Чомського, О. Лурії, Т. Ковалевської та ін.); проаналізовано вищі психічні функції (увага, пам'ять, мислення, мовлення та воля). У другому розділі *«Психолінгвістичні особливості мовлення при*

шизофренії» в аспекті основних параметрів лінгвоперсонології схарактеризовано особливості усного і письмового мовлення хворих на шизофренію. Відзначимо опис ознак мовленнєвих порушень – т. зв. «словесний салат» (с. 78–79) та ілюстрацію цього явища авторськими прикладами (напр., с. 95). Подекуди фіксацію частотності певних частин мови у мовленні хворих на шизофренію було б варто поєднати із семантичними характеристиками лексики, зокрема звертаючи увагу на домінування конкретної лексики над абстрактною. Відзначимо також, що в п. 2.5. під час аналізу письмового мовлення пацієнтів І. М. Локота використовує графологічний аналіз, проте йдеться виключно про ненормативне вживання розділових знаків і великої літери. Вважаємо, що саме цей аспект має серйозні перспективи в подальших дослідженнях письмового мовлення осіб, хворих на шизофренію, тому має охоплювати всі рівні графологічного аналізу (натиск на ручку, нахил літер, розташування тексту і рядків тощо). У третьому розділі *«Психолінгвістичне дослідження асоціювання хворих на шизофренію»* здійснено зіставний аналіз мовленнєвої діяльності хворих на шизофренію та здорових осіб на підставі проведених асоціативних експериментів. Цілком виправданим є вибір слів-стимулів для експерименту (конкретні іменники, дієслова та прикметники). Результати виявилися переконливими, а інколи й несподіваними, зокрема мінімізація прикметників в асоціаціях хворих і натомість їх наявність у здорових людей, що свідчить про конкретизацію і локалізацію картини світу хворих на шизофренію. Крім того, варто було б уточнити умови проведення експериментів в обох групах респондентів – як вільного, так і скерованого. У четвертому розділі *«Алгоритм психолінгвістичного дослідження виявів захворювання на шизофренію»* представлено авторську концепцію алгоритму дослідження мовлення хворих на шизофренію, що може бути використана для діагностики захворювань і навіть для перевірки особливостей мовлення здорових людей. Радимо допрацювати алгоритм як окрему діагностичну

методику і видати друком для можливості використання в терапевтичній роботі.

Висновки дисертації є ґрунтовними та переконливими, вони повною мірою віддзеркалюють основні результати та відповідають поставленим завданням.

Дисертаційна праця І. М. Локоти є самостійним та оригінальним, завершеним дослідженням, що відповідає чинним вимогам щодо оформлення й обсягу.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз тексту дисертації І. М. Локоти дає підстави стверджувати, що здобувач дотримався вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. Проведені асоціативні експерименти є дуже вдалим методом для зіставного аналізу мовлення хворих і здорових людей. Утім, варто було б уточнити умови проведення експерименту в обох групах, а також порівняти отримані реакції з описаними в дисертації українськими асоціативними словниками. Таке порівняння, на нашу думку, посилить отримані висновки.

2. Інтерв'ю з хворими на шизофренію та аналіз зразків письмового мовлення демонструє ґрунтовність та глибину авторських спостережень. Ми б рекомендували провести подібні дослідження здорових людей (з відсутністю в анамнезі хвороб мозкової діяльності) з метою унаочнити яскраві відмінності мовленнєвої поведінки. Наприклад, написання тексту на задану тему (розповісти про родину, дитинство, професію тощо). Такий експеримент репрезентував би вагомість запропонованого алгоритму аналізу, на підставі якого можна діагностувати хворобу.

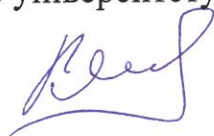
3. Заявлений у дисертації графологічний аналіз як один із методів дослідження переважно має фрагментарне представлення та не охоплює наявних у науці методик його застосування. Перспективним вважаємо

подальше повноцінне залучення цього методу та використання здобутків почеркознавчих експертиз, розроблених Харківською та Київською лінгвоекспертними науковими школами (Л. Ажнюк, Т. Будко, С. Вул, Є. Ковкіна, Д. Сизонов, Л. Шевченко та ін.).

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Усі представлені міркування не мають характеру зауважень, а є роздумами з приводу актуальної проблематики дисертаційної роботи І. М. Локоти. Загалом у дисертації представлено оригінальний комплексний аналіз мовленнєвої діяльності хворих на шизофренію, що є вагомим внеском у психолінгвістику, нейролінгвістику та патопсихолінгвістику.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Ігоря Миколайовича Локоти «Особливості мовлення при порушенні вищих психічних функцій: психолінгвістичний аспект» відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а автор роботи заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент –
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Наталія КОНДРАТЕНКО